

УДК 930.2:[355.011/.012.02-021.191:070.16](4)''1939/1945'':355.4(470+571-651.1:477)''20''
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2025.59.13714>

OSZUSTWO WOJSKOWE NA PRZYKŁADZIE II WOJNY ŚWIATOWEJ ORAZ WOJNY ROSYJSKO-UKRAIŃSKIEJ

Olga WASIUTA

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie,
Instytut Bezpieczeństwa i Informatyki,
Katedra Bezpieczeństwa Międzynarodowego
ul. Ingardena 4, Kraków, Polska
olga.wasiuta@uken.krakow.pl
ORCID ID 0000-0003-0481-1567

Sergiusz WASIUTA

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie,
Instytut Bezpieczeństwa i Informatyki,
Katedra Bezpieczeństwa Narodowego
ul. Ingardena 4, Kraków, Polska
sergiusz.wasiuta@uken.krakow.pl
ORCID ID 0000-0003-3402-963X

У статті на окремих прикладах автори розглядають використання військового обману та дезінформації під час Другої світової війни та російсько-української війни, наголошуючи на важливості даних методів для перемоги. Автори описують різні методи обману – від приховування реальних об'єктів, будівництва фальшивих і до поширення неправдивих повідомлень, виведення з ладу радіообладнання. Підкреслюється, що і Україна, і Росія виставляли на полі бою хибні цілі, сподіваючись відволікти на них вогонь, витратити ворожі боеприпаси і, можливо, виявити ворожі позиції. Проте новий виклик сьогодення полягає у створенні витонченіших хибних цілей, які б сприймалися як реальні.

Ключові слова: військовий обман, дезінформація, “армія привидів”, стратегічний обман, оперативний обман, тактичний обман, муляжі гаубиць і танків, надувні або дерев'яні пускові установки, транспортні засоби-приманки.

Wstęp. W całej historii wojen i konfliktów zbrojnych stosowanie oszustwa i dezinformacji było czymś stałym. Poszukiwanie przewagi w operacjach wojskowych i potrzeby minimalizacji negatywnych skutków walki na własne siły sprawiły, że oszustwo staje się coraz bardziej wyrafinowane, często związane z tajnymi operacjami i wojną psychologiczną.

Oszustwo było częścią działań wojennych od zarania dziejów. Początkowo zadaniem pojedynczych dowódców było rozwinięcie taktycznego oszustwa na polu bitwy. Dopiero w epoce nowożytnej oszustwo było organizowane na wysokim poziomie strategicznym, jako część całych kampanii lub wojen.

Planiści wojskowi i dowódcy zawsze starali się oszukać przeciwnika co do rozmiaru, czasu lub miejsca ataku, aby uzyskać decydującą przewagę. Od słynnego “konja trojańskiego” po współczesne próby wykorzystania widma elektromagnetycznego do “oszukiwania” lub “zakłócania” czujników, oszustwo w jakiejś formie pozostaje istotnym elementem operacji wojskowych¹. Podczas gdy technologia nadal rozwija się w zawrotnym tempie, zagrażając, że poprzednie lekcje staną się przestarzałe, operacje MILDEC² z powodzeniem wytrzymują poprzednie osiągnięcia, a nawet włączają nowe technologie i nadal stanowią ważną część operacji bojowych.

Najczęściej MILDEC zapewnia przewagę stronie, która z powodzeniem ją wykorzysta, zwyciężyć, często przy znacznie niższych kosztach, niż miałyby to miejsce w innych okolicznościach.

Dezinformacje i oszustwa wizualne były wykorzystywane podczas I wojny światowej, a zyskały na znaczeniu podczas II wojny światowej³. Zasadniczo oszustwo wojskowe może przybierać zarówno strategiczne, jak i taktyczne formy. Oszustwa na strategicznym polu bitwy były rzadkie aż do czasów współczesnych (szczególnie w wojnach światowych XX wieku), ale taktyczne oszukiwanie (na

¹ Jon Latimer, *Deception in War: The Art of the Bluff, the Value of Deceit, and the Most Thrilling Episodes of Cunning in Military History, from the Trojan Horse to the Gulf War*. (New York: Woodstock, 2001).

² Doktryna wojskowa Stanów Zjednoczonych używa akronimu MILDEC (*Military deception* – Oszustwo wojskowe), a dawna doktryna wojskowa Związku Radzieckiego, a teraz Rosja używa terminu maskirowka (ros. маскировка), dosłownie: kamuflaż, ukrywanie, maskowanie.

³ David Glantz, *Soviet Military Deception in the Second World War*. (London: Routledge, 1989); Thaddeus Holt, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War*. (London: Weidenfeld and Nicolson, 2004).

poszczególnych polach bitew) sięga wczesnej historii. W sensie praktycznym oszustwo wojskowe wykorzystuje wizualne przekierowanie, dezinformację (na przykład za pośrednictwem podwójnych agentów) i psychologię, aby wróg uwierzył w coś, co jest nieprawdą. Używanie kamuflażu wojskowego, zwłaszcza na dużą skalę, jest również formą oszustwa.

Istnieje wiele przykładów działań zwodniczych stosowanych w historii wojny, takich jak:

- udawany odwrót – prowadzenie wroga poprzez fałszywe poczucie bezpieczeństwa do ustawionej zasadzki;
- jednostki fikcyjne – tworzenie całkowicie fikcyjnych sił, fałszywych jednostek lub przesadzanie wielkości armii;
- ekran dymny – taktyczne oszustwo obejmujące dym, mgłę lub inne formy ukrycia w celu ukrycia ruchów lub pozycji na polu bitwy;
- koń trojański – uzyskanie wstępu na umocniony teren pod fałszywymi pozorami, aby później mieć większą siłę ataku;
- pułapka strategiczna – mała siła odwraca uwagę wroga, podczas gdy znacznie większa siła atakuje wroga od tyłu (ulubiona taktyka Napoleona)⁴.

Wczesne przykłady oszustwa wojskowego miały miejsce w starożytnych dynastiach Egiptu i Chin. Słynna praca Sun Tzu *The Art of War* omawia wiele zwodniczych taktyk. Hannibal, powszechnie uznawany za jednego z najlepszych dowódców wojskowych w historii, szeroko wykorzystywał oszustwa w swoich kampaniach. W Starożytnej Grecji odnotowano kilka form oszustwa taktycznego. Z pewnością wymyślili zasłony dymne podczas wojny peloponeskiej, a późniejsze historie odnoszą się do słynnego konia trojańskiego, który pozwolił im pokonać Troję⁵.

W epoce nowożytnej wojny stały się dużymi i złożonymi przedsięwzięciami. Pola bitwy mogą zawierać oddziały pod kilkoma różnymi dowódcami, a taktyczne oszustwa mogą mieć nieoczekiwane skutki. W związku z tym możliwości podjęcia przez jednostkę oszustwa wojskowego zmalały. Podczas pierwszej wojny światowej oszustwo zaczęło przesunąć się do strategicznych planistów znajdujących się wyżej w hierarchii dowodzenia, a podczas drugiej wojny światowej działy planowania oszustw powstawały we wszystkich państwach.

W Związku Radzieckim oszustwo wojskowe zostało opracowane w 1920 roku i używany przez Gieorgija Żukowa w 1939 roku w bitwie nad Chałchin-Goł przeciwko Japonii. Maskirowka została wdrożona na szeroką skalę w bitwie pod Kurskiem. Niemcy zaatakowali siły radzieckie czterokrotnie silniejsze, niż się spodziewali⁶.

Streszczenie głównego materiału. Definicja oszustwa wojskowego oraz jego rodzaje. Oszustwo wojskowe – to zestaw środków służących do ukrycia swoich żołnierzy przed inwigilacją wywiadu wroga i wprowadzenia w błąd wroga; rodzaj wsparcia operacji wojskowych i codziennej działalności wojsk (sił); zestaw powiązanych ze sobą środków organizacyjnych, operacyjnych, taktycznych i inżynierskich podjętych w celu ukrycia przed wrogiem swoich wojsk (sił) i techniki oraz wprowadzenia ich w błąd co do ich obecności, lokalizacji, składu, stanu, a także planów dowodzenia, działań i intencji wojsk (siły), zachowując zdolność bojową i zwiększając przeżywalność obiektów⁷.

Ukrywanie rzeczywistych obiektów, budowa fałszywych obiektów, wprowadzanie w błąd, rozpowszechnianie fałszywych zakłóceń w sprzęcie radiowym, rozpowszechnianie fałszywych komunikatów, częsta zmiana punktów kontrolnych i inne czynności. Główne środki zaradcze: maskowanie ubrań, farb, roślin, światła, dymu, hałasu, siatek i innych. Odnosi się również do dezinformacji, to znaczy do opisanie działań przeprowadzonych w celu oszukania przeciwników w sprawie zdolności, intencji i działań własnych sił zbrojnych, promując błędną analizę i powodując, że przeciwnik robi fałszywe wnioski⁸. Zwykle osiąga się to poprzez stworzenie lub wzmocnienie sztucznej mgły, poprzez operacje psychologiczne, wojnę

⁴ Mark Lloyd, *The Art of Military Deception*. (London: Pen and Sword, 1999); James F. Dunnigan and Albert A. No, *Victory and Deceit: Deception and Trickery at War*. (San Jose, CA: Writers Club Press, 2001).

⁵ Jon Latimer, *Deception in War...op.cit.*

⁶ David Glantz, *Soviet Military ...op.cit.*; Kyle B. Vautrinot, *Red Star Resurgent: Soviet Deception Operations at Stalingrad, 1942–1943*, [in:] *Weaving the Tangled Web*, (ed.) Christopher M. Rein. (Kansas: Army University Press Fort Leavenworth., 2018), 97–114.

⁷ Mark Lloyd, *The Art of Military...*, *op.cit.*; Barton Whaley, ed., *Practise to Deceive: Learning Curves of Military Deception Planners*. (Annapolis, MD: Naval Institute Press, 2016); John Gooch and Amos Perlmutter, eds., *Military Deception and Strategic Surprise*. (London: Routledge, 2007); Jon Latimer, *Deception in War...op.cit.*

⁸ Mark Lloyd, *The Art of Military ...*, *op.cit.*; Barton Whaley, (ed.), *Practise to Deceive...op.cit.*

⁹ Michael I. Handel, *Masters of War: Classical Strategic Thought (3rd rev. and expanded ed.)*. (London: Routledge), 2006; Thaddeus Holt, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War (1. udg. ed.)*. (London: Weidenfeld & Nicolson, 2004); Jon Latimer, *Deception in War...op.cit.*

informacyjną, oszustwo wizualne i inne metody. Jako forma strategicznego wykorzystania informacji (dezinformacji) pokrywa się z wojną psychologiczną⁹.

Oszustwo wojskowe osiąga się poprzez: zachowanie tajemnic wojskowych, zastosowanie maskowania właściwości obszaru, warunki ograniczonej widoczności; użycie sprzętu technicznego; imitacji, lokalnych improwizowanych materiałów, dymów, aerozoli, malowania kamuflażu broni, sprzętu wojskowego i przedmiotów; działania demonstracyjne wojsk; stosowanie różnych środków komunikacji w celu dezinformacji wroga i innych metod ukrywania przed wszelkiego rodzaju wywiadem wroga, a także ściśle przestrzeganie dyscypliny kamuflażu przez cały personel wojskowy.

O oszustwie wojskowym napisano sporo monografii i artykułów. Skala zastosowania i charakter zadań są podzielone na strategiczne, operacyjne i taktyczne (wojskowe)¹⁰:

- **oszustwo strategiczne** jest przeprowadzane decyzją najwyższego dowództwa i obejmuje zestaw środków mających na celu utrzymanie w tajemnicy przygotowania operacji strategicznej (kompanii), a także dezorientację wroga w odniesieniu do grupowania sił zbrojnych, ich stanu i intencji;

- **oszustwo operacyjne** odbywa się poprzez przeprowadzanie akcji demonstracyjnych, symulowanie koncentracji i lokalizacji wojsk, obiektów wojskowych, dezinformacji na temat stanu swoich wojsk oraz charakteru nadchodzących działań w zakresie przygotowania i prowadzenia operacji. Odbywa się to w celu uzyskania niespodziewanych działań wojsk (sił) i zapewnienia ich przeżycia. Jest ono planowane i organizowane przez kwaterę główną frontu (wojsko, okręg wojskowy, marynarka wojenna) na podstawie decyzji o operacji;

- **oszustwo taktyczne** odbywa się poprzez ukrycie od przeciwnika ruchu i pozycji swoich wojsk (sił), lokalizacji stanowisk dowodzenia i innych ważnych obiektów z wykorzystaniem właściwości kamuflażu terenu, warunków ograniczonej widoczności i środków kamuflażu, a także budowy fałszywych pozycji i budynków. Odbywa się decyzją dowódców formacji przez cały personel sił zbrojnych bez żadnych instrukcji¹¹.

Natomiast amerykański badacz Joseph W. Caddell omawia pięć rodzajów oszustwa w swojej monografii z grudnia 2004 roku pt. *Deception 101 – Primer on deception*¹², w tym oszustwo strategiczne; oszustwo operacyjne; oszustwo taktyczne, ale również oszustwo typu “A”: “oszustwo niejednoznaczności” nastawione na ogólne zamieszanie oraz oszustwo typu “M”: “oszustwo wprowadzające w błąd” mające na celu wprowadzać przeciwnika w błąd w określonym i z góry przyjętym kierunku¹³.

Sefton Delmer, dyrektor brytyjskiego “czarnego” radia podczas II wojny światowej, w biograficznej książce z 1962 r. opisał brytyjski plan oszustwa, podkreślając znaczenie radia i ulotek podczas II wojny światowej. On posługiwał się doskonale językiem niemieckim i potrafił naśladować sposób mówienia zarówno elity, jak i robotników klas społecznych¹⁴.

Status prawny takich podstępów i oszustw omawia Peter J. Smyczek w artykule “*Regulowaniu pola walki przyszłości: prawne ograniczenia prowadzenie operacji psychologicznych w świetle prawa międzynarodowego publicznego*”¹⁵, w którym podkreśla, że podstęp wojskowy są zdefiniowane w Protokole Genewskim I jako “działania, które są zamierzone w celu wprowadzenia w błąd przeciwnika lub nakłonienia go do lekkomyślnego działania, ale które nie naruszają żadnej zasady międzynarodowego prawa, mającego zastosowanie w konfliktach zbrojnych...”¹⁶.

Planując lądowanie w Normandii w 1944 r., alianti wprowadzili jedno z największych oszustw w historii wojskowości, operację Bodyguard, która pomogła im doskonale zaskoczyć wrogów¹⁷.

Amerykańska “Armia duchów” jako przykład oszustwa podczas II wojny światowej. Armia duchów¹⁸ (ang. *Army of Ghosts*) była taktyczną jednostką oszustwa Armii Stanów Zjednoczonych podczas

¹⁰ Joseph W. Caddell, *Deception 101 – Primer on deception*, 2004, <https://irp.fas.org/eprint/deception.pdf> (dostęp: 14.01.2025)

¹¹ Дмитрий Ермак, “Мероприятия тактической маскировки”, *Армейский сборник* 4, 2014, 6–7.

¹² Joseph W. Caddell, *Deception 101 ...*, *op.cit.*

¹³ Ibidem.

¹⁴ Sefton Delmer, *Black Boomerang*. (New York: Viking Press, 1962).

¹⁵ Peter J. Smyczek, “Regulating the battlefield of the future: the legal limitations on the conduct of psychological operations under public international law”, *Air Force Law Review* 57, 2005, 209–210.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Mary Katherine Barbier, *D-Day Deception: Operation Fortitude and the Normandy Invasion*. (Mechanicsburg, PA: Stackpole, 2007).

¹⁸ Więcej na ten temat: Olga Wasiuta, Sergiusz Wasiuta, *Armia Duchów*, [w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa*, (red.) O. Wasiuta, S. Wasiuta. Tom 7. (Kraków: Wydawnictwo Libron, 2024), 106–112.

¹⁹ Fred Fox, *Official history of the 23rd Headquarters Special Troops*, <https://ghostarmy.org/thearchive/Official-History-of-the-23rd/intro/> (dostęp: 12.01.2025)

II wojny światowej, oficjalnie znaną jako 23. Dowództwo Specjalnego Przeznaczenia /Oddziały Specjalne 23. Dywizji¹⁹. Służba w Armii Duchów była ściśle tajna. Kiedy nie pełnili służby, nosili insygnia innych jednostek. Aby fałszywa armia była całkowicie autentyczna, na jej czele wyznaczono generała George'a S. Pattona, a Niemcy myśleli, że znają każdy ruch Pattona. Od członków Armii Duchów wymagano inteligencji i talentu, aby oszukiwać i dezorientować niemieckich żołnierzy. Z tego powodu rekrutowano członków z różnych "zawodów kreatywnych", takich jak szkoły artystyczne i agencje reklamowe. Wielu członków Armii Duchów stanowili artyści, architekci, aktorzy, dekoratorzy, scenografowie i inżynierowie dźwięku, projektanci etc.²⁰

Wiosną 1943 roku na tablicach ogłoszeń uczelni artystycznych, teatrów i agencji reklamowych w Nowym Jorku, Bostonie, Filadelfii, Cleveland i innych miastach amerykańskich pojawiły się ogłoszenia, że armia amerykańska poszukuje rekrutów do nowej jednostki. Kandydaci korzystają ze swoich talentów artystycznych i kreatywności. Licząca 1100 ludzi jednostka otrzymała wyjątkową misję, polegającą na: podszywaniu się pod inne dywizje armii amerykańskiej w celu zmylenia przeciwników; oszukaniu sił Hitlera i wprowadzenie ich w błąd co do wielkości i rozmieszczenia sił alianckich, jednocześnie dając rzeczywistym jednostkom czas na manewr w innym miejscu²¹.

Aktywowana 20 stycznia 1944 roku Armia Duchów przybyła do Europy w maju na krótko przed D-Day i wróciła do Stanów Zjednoczonych pod koniec wojny w lipcu 1945. Podczas swojej kadencji Armia Duchów przeprowadziła ponad 20 kampanii oszukańczych we Francji, Luksemburgu, Belgii i Niemczech, symulując ruchy jednostek w pobliżu linii frontu, organizując "objazdowe przedstawienie" z wykorzystaniem nadmuchiwanego czołgu, wozów nagłaśniających, fałszywych transmisji radiowych²². Ich historię trzymano w tajemnicy przez ponad 50 lat po wojnie, aż do odtajnienia w 1996 roku²³. W lutym 2022 r. członkowie Armii Duchów zostali odznaczeni Złotym Medalem Kongresu w uznaniu ich wyjątkowej i wybitnej służby. Powodem, dla którego ich istnienie było utrzymywane w tajemnicy przez tak długi czas, był fakt, że tajemnice, kultywowane przez Armię Duchów, zostały wykorzystane do oszukania Związku Radzieckiego podczas Zimnej wojny²⁴.

Inspiracją do stworzenia jednostki były jej brytyjskie odpowiedniki, które pod koniec 1942 roku udoskonalili swoje techniki oszustwa na potrzeby drugiej bitwy pod El Alamein. Armia Duchów została stworzona przez planistów armii amerykańskiej Ralpha Ingersolla i Billy'ego Harrisa i dowodzona przez pułkownika Harry'ego L. Leedera. Jednostki amerykańskie rozpoczęły szkolenie w Camp Forrest w stanie Tennessee, a następnie zakończyły je w Pine Camp w Nowym Jorku przed wyjazdem do Anglii na początku maja 1944 roku. Ich baza w Wielkiej Brytanii znajdowała się w pobliżu Stratford nad rzeką Avon, gdzie żołnierze brali udział w operacji Fortitude, zaprojektowanej i prowadzonej przez Brytyjczyków operacji D-Day przeciwko niemieckim siłom desantowym. Operacja ta była zakrojona na szeroką skalę operacją oszukańczą przed inwazją na Normandię, której celem było sprawianie wrażenia, że miejsce lądowania znajdowało się w Pas-de-Calais²⁵.

Latem 1944 roku starannie wybrana grupa żołnierzy wylądowała we Francji, aby przeprowadzić misję specjalną. Uzbrojeni w ciężarówki pełne nadmuchiwanego czołgu, ogromną kolekcję nagrań z efektami dźwiękowymi i więcej niż kilka asów w rękawie, ich zadaniem było stworzenie objazdowego pokazu oszustwa na polach bitew Europy, z armią niemiecką jako publicznością. Od Normandii po Ren 1100 żołnierzy Oddziałów Specjalnych 23 Dowództwa, znanych jako Armia Duchów, tworzyło fałszywe konwoje, widmowe dywizje i fikcyjne dowództwo, aby oszukać wroga co do siły i lokalizacji amerykańskich jednostek²⁶.

²⁰ Fred Fox, *23rd Organization*, <https://ghostarmy.org/thearchive/23rd-organization/> (dostęp: 12.01.2025); Fred Fox, *23rd Headquarters Special Troops, 23rd Overview*, <https://ghostarmy.org/about/history/23rd-Headquarters-Special-Troops/> (dostęp: 12.01.2025); Fred Fox, *23rd Activation*, <https://ghostarmy.org/thearchive/23rd-activation/> (dostęp: 12.01.2025)

²¹ Megan Garber, *Ghost Army: The Inflatable Tanks That Fooled Hitler*. The Allies saved thousands of lives by embracing the artistry of war, 22.05.2013, <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2013/05/ghost-army-the-inflatable-tanks-that-fooled-hitler/276137/> (dostęp: 14.01.2025)

²² David Lewis, *The 23rd Headquarters Special Troops: The Phantom Menace*. Mar 30, 2011, <https://www.mentalfloss.com/article/27372/23rd-headquarters-special-troops-phantom-menace> (dostęp: 14.03.2024)

²³ Jillian Steinhauer, *The Artist-Filled Shadow Army of World War II*, May 20, 2013, <https://hyperallergic.com/71434/the-artist-filled-shadow-army-of-world-war-ii/> (dostęp: 17.01.2025)

²⁴ Jack Kneeece, *Ghost army of World War II*. (Gretna: Pelican Publishing, 2001).

²⁵ Fred Fox, *Official ...*, *op.cit.*; Fred Fox, *23rd Organization ...*, *op.cit.*; Fred Fox, *23rd Headquarters ...*, *op.cit.*; Fred Fox, *23rd Activation ...*, *op.cit.*

²⁶ Megan Garber, *Ghost Army ...*, *op.cit.*

Operacja Brest (20–27 sierpnia 1944 r.) była pierwszą operacją, w której oddziały specjalne 23. Dowództwa w całości użyły oszustwa wizualnego, radiowego i dźwiękowego. To był jeden z rzadkich momentów, kiedy znaleźli się w środku większej bitwy. Kapral Jack Masey z Brooklynu w Nowym Jorku wspomina Brest jako “największą akcję, jaką kiedykolwiek widziałem podczas II wojny światowej”. Uparcie utrzymywany przez Niemców Brest był obleżony przez aliantów. Wojska niemieckie były zdeterminowane walczyć do końca. Trzy dywizje amerykańskie z VIII Korpusu – 2, 8 i 29 – otoczyły miasto portowe. Amerykanie wyruszyli na Brest, ponieważ potrzebowali portu, który mógłby zaopatrzyć rosnącą liczbę dywizji gromadzących się w Normandii. Zmieniające się okoliczności zmniejszyły jego znaczenie strategiczne, ale generałowie Omar Bradley i George Patton zdecydowali, że nie mogą odpuścić. “Musimy zająć Brest” – Patton zacytował Bradleya w swoim dzienniku – “aby utrzymać iluzję, że armii amerykańskiej nie da się pokonać”²⁷.

Żołnierze Armii Duchów używali nadmuchiwanych czołgów, efektów dźwiękowych i iluzji, aby oszukać Niemców. Ich misją w Brześciu było zawyżenie pozornej wielkości sił amerykańskich atakujących miasto i pomoc w przekonaniu niemieckiego generała Hermanna-Bernharda Ramcke, dowódcę garnizonu, do poddania się. Chcieli także przeciągnąć siły niemieckie na flanki i oddalić się od centrum, gdzie dowódca amerykańskiego VIII Korpusu Troy Middleton planował przypuścić atak 25 sierpnia. Aby to osiągnąć, mieli udawać dwa bataliony czołgów z 6. Dywizją Pancerną, która w rzeczywistości została wycofana z Brestu dwa tygodnie wcześniej, oraz batalion artylerii polowej. W tej bitwie Armia Duchów skutecznie unieruchomiła siły niemieckie, w pełni wykorzystując fałszywe pozycje, czołgi i fałszywą artylerię. Dzięki swoim środkom udało im się zmusić niemieckich obrońców Brestu do poddania się, symulując okrążenie miasta wojskiem²⁸.

Armia Duchów wykorzystywała kilka rodzajów oszustwa²⁹:

– **Oszustwo wizualne.** Mocną stroną Armii Duchów były zestawy stworzone w ramach 603. Pułku Inżynieryjno-Kamuflażowego, który rozpoczął swoją działalność w 1942 r., przed utworzeniem Armii Duchów, i brał udział w kilku oszukańczych operacjach na kontynencie. Jednostka, składająca się z 379 ludzi, zajmowała się oszustwem wizualnym, używając szeregu nadmuchiwanych czołgów, jeepów, ciężarówek, samolotów i fałszywej artylerii, które żołnierze nadmuchiwali za pomocą sprężarek powietrza, a następnie niedoskonale kamuflowali, aby rozpoznanie powietrzne wroga mogło je zobaczyć. W ciągu kilku godzin mogli stworzyć atrapy lotnisk, bazy wojskowe (wraz z ubraniami wiszącymi na sznurkach do bielizny), baterie artyleryjskie i całe formacje czołgów. Wielu mężczyzn w tej jednostce było artystami, rekrutującymi się ze szkół artystycznych w Nowym Jorku i Filadelfii. Ich jednostka stała się inkubatorem dla młodych artystów, którzy szkicowali i malowali swoją drogę przez Europę. Kilku z tych żołnierzy-artystów wywarło duży wpływ na sztukę w powojennych Stanach Zjednoczonych. Bill Blass, Ellsworth Kelly, artysta dzikiej przyrody Arthur Singer i Art Kane byli jednymi z wielu artystów, którzy służyli w 603. Pułku.

– **Oszustwo dźwiękowe.** 3132 Pułk Transmisji Specjalnych pod dowództwem pułkownika Hiltona Raileya wprowadziła podsłuchy i zajmowała się oszustwami dźwiękowymi, w której skład wchodziło 145 żołnierzy. Ich misją było odtwarzanie efektów dźwiękowych z potężnych głośników zamontowanych na pojazdach półgąsienicowych (pojazdach opancerzonych z kołami z przodu i gąsienicami z tyłu), aby symulować odgłosy jednostek poruszających się i działających w nocy. Z pomocą inżynierów zespół 3132 udał się do Fort Knox, aby nagrać dźwięki jednostek pancernych i piechoty na serię płyt z efektami dźwiękowymi, które przywieźli do Europy. W przypadku każdego oszustwa dźwięki można było “mieszać”, aby symulować prawdziwą armię. Program ten został nagrany na najnowocześniejszych magnetofonach przewodowych, a następnie odtworzony na potężnych wzmacniaczach i głośnikach zamontowanych, dzięki czemu armię było słychać w odległości 24 km.

– **Oszustwo radiowe.** “Fałszywym radiem”, jak je nazywano, zajmowała się firma Signal. Do grupy wchodziło 296 żołnierzy. Operatorzy tworzyli różne centra radiowe, podszywając się pod prawdziwych operatorów z prawdziwych jednostek. Opanowali sztukę naśladowania metody wysyłania alfabetu Morse’a przez operatora, tak aby wróg nigdy nie zorientował się, że prawdziwa jednostka i jej radiooperator już dawno zniknęli.

²⁷ *Ghost Army*, https://military-history.fandom.com/wiki/Ghost_Army (dostęp: 14.01.2025)

²⁸ Rick Beyer, Elizabeth Sayles, *The Ghost Army of World War II: How One Top-Secret Unit Deceived the Enemy with Inflatable Tanks, Sound Effects, and Other Audacious Fakery*. (Princeton Architectural Press), 2015; Jonathan Gawne, *Ghosts of the ETO: American tactical deception units in the European theatre, 1944–1945*. (Havertown, PA: Casemate, 2002.0)

²⁹ *Ghost Army ...*, op.cit.

– **Oszustwo atmosferyczne.** Aby uzupełnić stosowane techniki oszustwa, jednostka często stosowała efekty i techniki teatralne i symulowała działania, ukrywając prawdziwe kierunki uderzeń. Nazywano to zbiorczo tworzeniem atmosfery i obejmowało symulowanie rzeczywistych jednostek rozmieszczonych gdzie indziej poprzez zastosowanie ich insygniów dywizyjnych, malowanie odpowiednich insygniów jednostek na pojazdach i rozmieszczanie poszczególnych kompanii tak, jakby były jednostkami pułku. Ciężarówki i transporty jechały po okrężnej trajektorii, wyglądając jak długie konwoje, a na tylnych siedzeniach siedziało tylko dwóch żołnierzy, aby symulować transport pełen piechoty pod pojazdami przykrytymi plandeką. Na skrzyżowaniach rozmieszczono żandarmerię wojskową, ubraną w odpowiednie mundury, z odpowiednimi insygniami dywizji, oficerów przebranych za dowódców dywizji i personel sztabowy czasami wysyłano do miast, do których spodziewano się infiltracji wrogich agentów w celu zorganizowania fałszywego spotkania strategicznego. Nie całe wyposażenie było fałszywe: niektóre pojazdy i działa artyleryjskie były prawdziwe, przez co cały arsenał wydawał się prawdziwy.

W miarę jak wojska alianckie posuwały się na wschód, 23 Dywizja także kontynuowała podróż na wschód, zakładając swoją bazę w Luksemburgu, skąd zaczęła symulować pozorowane przeprawy przez rzekę Ruhr, ustawiając się w kierunku Linii Maginota i wreszcie głównej przeprawy przez Ren, aby odwrócić uwagę wojsk niemieckich.

W marcu 1945 roku dokonali olśniewającego oszustwa wzdłuż Renu, największej w historii operacji Viersen, która odciągnęła wroga od prawdziwej przeprawy 9. Armii. Udało im się oszukać Niemców co do tego, kiedy 9. Armia USA przekroczy Ren, i przypisuje się im, że w ramach okazji ocalili tysiące istnień ludzkich. Przyniosło im to wyróżnienie od dowódcy 9. Armii Williama Simpsona³⁰.

Żołnierzy-duchów zachęcano, aby wykorzystywali swoją inteligencję i talenty do oszukiwania i wprowadzania w błąd armii niemieckiej. Wiele osób rekrutowano ze szkół artystycznych, agencji reklamowych lub innych zawodów predysponujących do twórczego i kreatywnego myślenia. Członkowie Armii Duchów otrzymali dużą swobodę w zakresie tworzenia i wdrażania swoich twórczych pomysłów. Zasadniczo to oni decydowali, jakie narzędzia wdrożyć.

Armia Duchów naśladowała wysokobudżetowe zdjęcia filmowe: ustawiali w szeregu armadę modeli dział artyleryjskich, nadmuchiwanych czołgów i gumowych ciężarówek wypełnionych powietrzem, upewniając się także, że istniały dobrze widoczne tereny. Organizowali także pokazy ćwiczeń, używali materiałów pirotechnicznych z odgłosami eksplozji i dudniącymi głośnikami. Te próbne ćwiczenia były także transmitowane w radiu.

Jednostka składała się z 406 Pułku Inżynieryjnego, który zajmował się bezpieczeństwem całej Dywizji, w skład którego wchodziło 168 żołnierzy bojowych pod dowództwem kapitana George’a Rebha. Zapewniali ochronę reszty Armii Duchów. Wykonywali także zadania budowlano-rozbiórkowe, w tym przygotowanie stanowisk czołgów i artylerii; często używali buldożerów do symulacji gąsienic czołgów w ramach wizualnego oszustwa. Drugą jednostką był 603 Pułk Inżynierów Kamuflażu, a trzecią – 3132 Pułk Transmisji Specjalnych, Obsługi Sygnałowej i Łączności³¹.

Choć 23. Dywizja liczyła zaledwie 1100 żołnierzy, oni używali sprzętu opracowanego przez siły brytyjskie, takiego jak atrapy czołgów i artylerii, fałszywe samoloty i potężne głośniki emitujące odgłosy wojny, reprodukcje pojazdów wojskowych i broni, aby Niemcy myśleli, że było to ponad dwie dywizje liczące 30 000 żołnierzy i skupili swoją uwagę na fałszywej armii, a nie na prawdziwej. Wyrafinowane podstępny jednostki pomogły odeprzeć armię niemiecką od lokalizacji większych sojusznich jednostek bojowych. Podczas wykonywania swoich misji zginęło trzech żołnierzy Armii Duchów, a kilkudziesięciu zostało rannych³².

Kapitan Fred Fox w oficjalnej historii tej niezwyklej jednostki napisał, że rola Armii Duchów “była bardziej teatralna niż wojskowa. Przypominała objazdowe przedstawienie, które jeździło po linii frontu, wcielając się w prawdziwe jednostki bojowe”. Arthur Shilstone, słynny amerykański artysta i ilustrator, który był jednym z “duchów” podczas II wojny światowej, opowiadał o swoim spotkaniu z dwoma Francuzami na rowerach w normandzkiej wiosce. Ze zdumieniem obserwowali, jak czterech żołnierzy niosło na ramionach 40-tonowy czołg Sherman – właściwie nadmuchiwany model. “Patrzyli na mnie w milczeniu, szukając odpowiedzi, aż w końcu powiedziałem: «Amerykanie są bardzo silni»”.

³⁰ *Ghost Army ...*, op.cit.

³¹ Jack Kneee, *Ghost army of World War II*. (Gretna: Pelican Publishing, 2001), 31.

³² *Ghost Army ...*, op.cit.

Projekt *Ghost Army Legacy*, pod przewodnictwem Ricka Beyera (producenta i reżysera filmu dokumentalnego *The Ghost Army 2013* PBS), przez dłuższy czas (6,5 roku) prowadził kampanię na rzecz uznania *Ghost Army* w Kongresie. Po jednomyślnym głosowaniu za przyjęciem przez Senacką Komisję ds. Bankowości, Mieszkalnictwa i Spraw Miejskich, 15 grudnia 2021 r. cały Senat Stanów Zjednoczonych przyjął ustawę S.1404 o złotym medalu Kongresu Armii Duchów. 19 stycznia 2022 r. Izba Reprezentantów przyjęła również ustawę S. 1404, którą 1 lutego 2022 r. podpisał prezydent Biden³³. Ustawa przewiduje przyznanie Armii Duchów Złotego Medalu Kongresu – jednego z dwóch najwyższych odznaczeń państwowych – w uznaniu ich wyjątkowej i wybitnej służby w prowadzeniu operacji podstępnych w Europie podczas II wojny światowej. Przy życiu pozostało wówczas jedynie dziewięciu żołnierzy oddziału. Specjalna ceremonia wręczenia nagród odbyła się w Kapitolu 21 marca 2024 r.

Oszustwa wojskowe podczas wojny rosyjsko-ukraińskiej. Element zaskoczenia i rozwój technologii są kluczowe dla sukcesu na polu walki. Postęp technologiczny prowadzący do takich rzeczy, jak rosnąca wszechobecność czujników, skłonił niektórych wojskowych do kwestionowania, czy przejrzyste pole bitwy widoczne w Ukrainie sprawi, że wykorzystanie zaskoczenia stanie się niepraktyczne lub nawet nieistotne w przyszłych konfliktach. Choć jest to zasadne pytanie, znaczenie zaskoczenia nie zniknie. Jednak osiągnięcie zaskoczenia w przyszłych konfliktach zbrojnych będzie wymagało większego polegania na stosowaniu oszustwa wojskowego na poziomie operacyjnym.

Wojna to nie tylko walka na pierwszej linii, natarcia pancernych zagonów czy ostrzał artylerii. To także sztuka oszustwa i kłamstwa. Wprowadzanie wroga w błąd to ważna część taktyki wojennej. Nie inaczej jest podczas wojny w Ukrainie, gdzie stosuje się atrapy broni, pojazdów i żołnierzy³⁴. Obie armie starają się wprowadzić przeciwnika w błąd, używając atrap uzbrojenia. W ten sposób Ukraińcy próbują wyczerpać arsenał amunicji nieprzyjaciela, pozbawiając go bardzo drogich pocisków.

Podczas rosyjskiej inwazji Ukraina szeroko korzysta z oszustwa wojskowego³⁵. Ukraińcy, oszukując wroga, działają dwukierunkowo: z jednej strony skutecznie maskują pozycje właściwego sprzętu wojskowego, a z drugiej – budują fałszywe stanowiska bojowe, korzystając z doraźnie tworzonych makiet, jak i z rozwiązań opracowanych przez specjalizujące się w tym firmy. Tak, firma Metinvest produkuje szereg niezwykle realistycznych replik najnowszych amerykańskich i europejskich technologii zabijania, w tym ukraińskie haubice D-20, amerykańskie haubice M777, wyrzutnie moździerzy i radary obrony powietrznej. Początkowo wabiki były dość prymitywne. Kiedy wybuchła wojna, pracownicy firmy zaczęli produkować repliki, które miały zostać wysłane na linię frontu, aby Ukraina wydawała się lepiej uzbrojona, niż była w rzeczywistości. Jednak w miarę jak wojna się przedłuża, a broń docierająca do kraju staje się coraz bardziej wyrafinowana, to samo dzieje się z wabikami Metinvest. Do tej pory zniszczono wiele setek atrap, a firma z trudem nadąża za zapotrzebowaniem armii³⁶. Katalog atrap broni firmy staje się imponująco długi i różnorodny i im szybciej wabiki zostaną zniszczone, tym lepiej.

Natomiast czeska spółka Inflattech Decoy z Dčínymy miesięcznie produkuje i dostarcza do Ukrainy 35 nadmuchiwanych atrap wyrzutni rakietowych M142 HIMARS i M270 MLRS³⁷. Nawet wabiki są teraz ważną bronią dla Ukraińców. Służą nie tylko do dezorientowania rosyjskich napastników, ale przede

³³ Kellie B. Gormly, *How the Ghost Army of WWII Used Art to Deceive the Nazis*, July 5, 2022, <https://www.smithsonianmag.com/history/how-the-ghost-army-of-wwii-used-art-to-deceive-the-nazis-180980336/> (dostęp: 17.01.2025).

³⁴ Caleb Larson, *Wojna w Ukrainie i długa tradycja strategicznych oszustw*, 04.09.2022, <https://www.dw.com/pl/wojna-w-ukrainie-i-d%C5%82uga-tradycja-strategicznych-oszustw/a-63011963> (dostęp: 29.01.2025).

³⁵ John Hudson, *Ukraine lures Russian missiles with decoys of U.S. rocket system*, August 30, 2022, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/30/ukraine-russia-himars-decoy-artillery/> (dostęp: 17.01.2025).

³⁶ Melissa Bell, Daria Martina Tarasova, Pierre Bairin, *True to life but without the price tag: The decoy weapons Ukraine wants Russia to destroy*, September 12, 2023, <https://edition.cnn.com/2023/09/11/world/ukraine-russia-decoy-weapons-intl/index.html> (dostęp: 17.01.2025); *Ukraine is using fake rocket launchers made of wood to get Russia to waste its missiles on useless targets, report says*, <https://www.businessinsider.com/ukraine-using-fake-wooden-rocket-launchers-russia-waste-missiles-report-2022-8?r=US&IR=T> (dostęp: 20.01.2025).

³⁷ Maksymilian Dura, *Pozoracja i jej rola w walce z amunicją krążącą i dronami*, 04.07.2023, <https://defence24.pl/sily-zbrojne/pozoracja-i-jej-rola-w-walce-z-amunicja-krazaca-i-dronami> (dostęp: 30.01.2025); *Czeska firma produkuje dmuchane atrapy wozów bojowych dla Ukrainy, żeby Rosjanie tracili jeszcze więcej amunicji*, 23.02.2023, <https://www.donald.pl/artykuly/fde9khF5/czeska-firma-produkuje-dmucha-ne-atrapy-wozow-bojowych-dla-ukrainy-zeby-rosjanie-tracili-jeszcze-wiecej-amunicji> (dostęp: 29.01.2025).

³⁸ Juliusz Sabak, *Tajemnica rosyjskich „sukcesów” w niszczeniu HIMARSów [KOMENTARZ]*, 23.02.2023, <https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/tajemnica-rosyjskich-sukcesow-w-niszczeniu-himarsow-komentarz> (dostęp: 29.01.2025); *Czeska firma produkuje ..., op.cit.*

wszystkim jako tani cel dla rosyjskich pocisków i rakiet, które kosztują tysiące dolarów. Firma specjalizuje się w produkcji dmuchanych atrap sprzętu wojskowego, które wizualnie trudno odróżnić od oryginału już z odległości kilku metrów, w tym wyrzutnie Osa i Buk czy czołgi T-72, ale również czołgi Abrams i wiele innych konstrukcji. Dmuche sprzęty wytwarzają ciepło, dzięki czemu mogą oszukiwać systemy termowizyjne³⁸.

Ukraina używa atrap wyrzutni rakietowych HIMARS wykonanych również z drewna, aby skłonić Rosję do marnowania swoich rakiet na bezużyteczne cele; wystrzeliwuje drewniane wabiki wyglądające jak wyrzutnie rakiet, ale po wykryciu przez rosyjskie drony wyglądają jak zaawansowane amerykańskie wyrzutnie rakiet. Następnie drony wysyłają lokalizację atrap wyrzutni do rosyjskich lotniskowców pocisków manewrujących na Morzu Czarnym, skłaniając lotniskowce do strzelania, ale do bezużytecznych celów³⁹. Po kilku tygodniach od rozpoczęcia ich rozstawiania wabiki przyciągnęły 10 pocisków manewrujących Kaliber. Rosjanie twierdzą, że zniszczyli więcej systemów HIMARS, niż ich w ogóle wysłano⁴⁰. Dzięki temu siły rosyjskie ujawniają swoją lokalizację i marnotrawią ograniczoną liczbę drogich precyzyjnych pocisków manewrujących dalekiego zasięgu, aby niszczyć drewniane podróbki HIMARS-ów. Z komunikatów przekazywanych przez rosyjskie służby wynika, że Rosjanie zniszczyli już 250% wszystkich dostarczonych Ukrainie wyrzutni HIMARS i MLRS, co może być dowodem na to, że atrapy są skuteczne.

Wojsko ukraińskie używa również fałszywych ukraińskich haubic D-20; amerykańskich haubic M777 kalibru 155 mm, które kosztują około 1000 dolarów i zawierają w większości stare rury kanalizacyjne. Wykonanie prawdziwej broni kosztuje kilka milionów dolarów. Przynęty są wykonane ze stali i drewna. Ma to odpowiadać sygnaturze podczerwieni, którą emitowałby prawdziwy M777, aby nakłonić Rosjan do wykorzystania własnych, bardzo drogich dronów kamikadze, pocisków i rakiet, ponieważ zniszczenie fałszywych haubic za pomocą drona kosztuje tyle samo, co prawdziwe⁴¹.

Jeszcze jeden rodzaj oszustwa – manekiny snajperskie: zagrożenie, jakie stanowią snajperzy na polu bitwy, przyczyniło się do powstania wielu metod walki z nimi. Tak, podczas I wojny światowej wabiki snajperskie składały się przeważnie z ludzkiej głowy wykonanej z papier-mâché, która była usadowiona na kiju. Żołnierze znajdujący się w okopie ściągali ogień snajperski, wychylając tę głowę ponad szczyt wykopu⁴². Tego typu urządzenia były popularne również w czasie II wojny światowej, ale używa się ich i podczas wojny rosyjsko-ukraińskiej⁴³.

Użycie wabików systemu rakietowego, o którym wcześniej nie informowano, jest jedną z wielu asymetrycznych taktyk przyjętych przez siły zbrojne Ukrainy w celu odparcia większego i lepiej wyposażonego wroga. Ukraińskie wabiki wykonane ze stali i drewna i emitują tę samą sygnaturę w podczerwieni, co prawdziwy M777, i są nie do odróżnienia od prawdziwych baterii artyleryjskich przez pryzmat rosyjskich dronów⁴⁴. Pseudo-cele są często tworzone celowo, aby oszukać, wprowadzić w błąd lub odwrócić uwagę. Zaletą wabików jest to, że mogą zmusić Rosjan do podjęcia środków ostrożności i przeniesienia składów amunicji oraz węzłów dowodzenia i kontroli dalej od linii frontu – poza przewidywany zasięg HIMARS-ów.

Rosyjskie systemy rozpoznania oszukiwane poprzez cały szereg organizacyjnych i technicznych przedsięwzięć oraz praktycznych działań, których celem jest:

- zmniejszenie widoczności obiektu we wszystkich lub niektórych zakresach częstotliwości (ukrywanie);
- celowa demonstracja specjalnie wydzielonych sił i środków niektórych działań bojowych dowództwa i wojsk (działania demonstracyjne);
- rozpowszechnianie fałszywych informacji o stanie wojsk, uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz planach dowództwa (dezinformacja);

³⁹ *Ukraine is using fake ...*, op.cit.

⁴⁰ Aneta Wasilewska, *Media: Ukraińcy nabierają Rosjan. Pojawiły się atrapy HIMARS*, 30 sierpnia 2022, <https://wydarzenia.interia.pl/ukraina-rosja/news-media-ukraincy-nabieraja-rosjan-pojawily-sie-atrapy-himars,nId,6253196> (dostęp: 29.01.2025); Jan Matoga, *W co Rosjanie wystrzeliwiają kosztowną amunicję? W atrapy z drewna*, 30 sierpnia 2022, <https://depesza.fm/w-co-rosjanie-wystrzeliwuja-kosztowna-amunicje-w-atrapy-z-drewna-1661885717> (dostęp: 30.01.2025).

⁴¹ Melissa Bell, Daria Martina Tarasova, Pierre Bairin, *True to life but without the price tag: The decoy weapons Ukraine wants Russia to destroy*, September 12, 2023, <https://edition.cnn.com/2023/09/11/world/ukraine-russia-decoy-weapons-intl/index.html> (dostęp: 20.01.2025).

⁴² *How Dummy Heads Were Used as Sniper Decoys in World War I*, February 5, 2022 <https://www.theinfographicsshow.com/how-dummy-heads-were-used-as-sniper-decoys-in-world-war-1/> (dostęp: 29.01.2025).

⁴³ Wiktor Piech, *Ukraińcy wykorzystują manekiny do ściągnięcia ostrzału snajperskiego*, 14 marca 2023, <https://geekweek.interia.pl/militaria/news-ukraincy-wykorzystuja-manekiny-do-sciagniecia-ostrzalu-snaip,nId,6654216> (dostęp: 29.01.2025).

⁴⁴ John Hudson, *Ukraine lures Russian ...*, op.cit.

⁴⁵ Maksymilian Dura, *Pozoracja i jej rola ...* op.cit.

– pełne lub częściowe odtworzenie demaskujących oznak uzbrojenia, techniki wojskowej oraz różnego rodzaju jednostek wojskowych: bojowych, dowodzenia, artyleryjskich, itp. (pozorowanie)⁴⁵.

Dla lepszego zmylenia okupantów Ukraina wykorzystuje makiety uzbrojenia 2D, które łączą ich z innymi elementami maskowania, tak by te makiety były widoczne tylko w części, w zależności od kąta, pod jakim jest prowadzona obserwacja. W przypadku układów poziomych mogą to być np. fałszywe umocnienia, nasypy lub zapory. Zaletą tego rodzaju rozwiązań jest ich niski koszt, prostota (montaż w terenie zajmuje nie więcej niż 10 minut) oraz niewielka masa (od 2 do 15 kg). Makiety 3D są bardziej skomplikowane, ale również skuteczniejsze, pozwalając oszukiwać systemy obserwacyjne. Dodatkowo w przypadku nadmuchiwanego wabika 3D istnieje możliwość oszukiwania nie tylko systemów obserwacji wzrokowej, ale również radiolokacyjnej⁴⁶.

Rosjanie mają tym większe problemy, że Ukraińcy swoje wabiki i atrapy również kamuflują siatkami maskującymi. Nie ma wtedy możliwości określić np. tego, czy znajdujący się pod spodem czołg jest sprawny, czy też został wcześniej spalony. Jedyną różnicą jest to, że ukraińscy żołnierzy specjalnie popełniają pewne błędy w sztuce kamuflażu. W ten sposób ukraińskie fałszywe stanowisko może zostać stosunkowo łatwo wykryte, ale nie może być precyzyjnie zidentyfikowane.

Od początku szeroko zakrojonej inwazji w Ukrainę rosyjscy okupanci również aktywnie wykorzystują oszustwa wojskowe, a ich doktryna wojskowa jest rozwijana od początku XX wieku i obejmuje szeroki zakres środków wojskowego oszustwa – od kamuflażu po zaprzeczanie i oszukiwanie. Środki oszukańcze obejmują ukrywanie, imitację za pomocą przynęt i atrap, manewry mające na celu oszukanie, zaprzeczenie i dezinformację. Późniejsze wersje doktryny obejmują również środki strategiczne, polityczne i dyplomatyczne, w tym manipulację „faktami”, sytuacją i percepcjami w celu wpłynięcia na media i opinie na całym świecie, aby osiągnąć lub ułatwić cele taktyczne, strategiczne, narodowe i międzynarodowe⁴⁷. Doktryna ta została również wprowadzona w życie w czasie pokoju, w operacjach zaprzeczania i oszustwa w takich wydarzeniach, jak kryzys kubański, Praska Wiosna, aneksja Krymu i wojna w Ukrainie.

Praktycznie na samym początku wojny Rosjanie zbudowali fałszywe okopy wzdłuż linii frontu, aby zwabić ukraińskich żołnierzy w śmiertelne pułapki wybuchowe, które zostały zaminowane za pomocą zdalnie aktywowanych min⁴⁸. Wykorzystują również szeroką gamę bezzałogowych statków powietrznych, zdolnych do symulowania różnorodnych celów powietrznych. Według ukraińskich ekspertów, za ich pomocą wróg próbuje zidentyfikować rejony rozmieszczenia ukraińskich systemów obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej. Tego typu cele powietrzne są zazwyczaj wykorzystywane przez wojsko do szkolenia bojowego pilotów, załóg systemów obrony powietrznej i operatorów stacji radarowych⁴⁹.

Rosja wykorzystuje również nadmuchiwane czołgi T-72, aby oszukać Ukrainę i zmusić ją do marnowania amunicji i potencjalnego ujawnienia swojej pozycji. Rosyjskie siły opracowały niemalże fałszywe myśliwce

⁴⁶ Maksymilian Dura, *Pozoracja i jej rola ...op.cit.*

⁴⁷ William Hutchinson, *The Influence of Maskirovka on Contemporary Western Deception Theory*. 3rd European Conference on Information Warfare and Security, University of London, UK 28-29 June 2004, (eds.) Andy Jones, Dan Remenyi, 165–174, https://www.researchgate.net/profile/Dmitry-Melnikov/publication/288280730_Masquerade_Attacks_and_the_process_of_their_detection/links/5c3b7a64299bf12be3c523fd/Masquerade-Attacks-and-the-process-of-their-detection.pdf#page=177 (dostęp: 29.01.2025).

⁴⁸ Ryan Pickrell, *Russia built fake trenches along the front lines to lure Ukrainian soldiers into deadly explosive traps, researchers found*, July 21, 2023, <https://www.businessinsider.com/russia-built-fake-explosive-trench-traps-to-lure-ukrainian-troops-2023-7?r=US&IR=T> (dostęp: 20.01.2025)

⁴⁹ Владислав Дем'яненко, *Росіяни використовують повітряні мішені E95M у війні з Україною*, 18 травня 2022 <https://armyinform.com.ua/2022/05/18/rosiyan-vykorystovuyut-povitryani-misheni-e95m-u-vijni-z-ukrayinoyu/> (dostęp: 20.01.2025)

⁵⁰ Chris Panella, *A 'decoy arms race' is playing out in Ukraine, where deception is getting harder and troops have to treat fakes like they're real to fool the enemy*, Oct 2, 2023, <https://www.businessinsider.com/decoy-arms-race-playing-out-ukraine-harder-fake-tanks-weapons-2023-10?IR=T> (dostęp: 30.01.2025)

⁵¹ У Харкові після обстрілу виявили пристрої 9Б899, 18 червня, 2022, <https://mil.in.ua/uk/news/u-harkovi-pislya-obstrilu-vyavyly-prystroji-9b899/> (dostęp: 29.01.2025); ЗС РФ використовує незвичайні ракети-обманки, щоб оминати українську ППО, NYT, 15 березня 2022, <https://focus.ua/uk/voennoye-novosti/509365-vs-rf-ispolzuet-neobychnye-rakety-obmanki-chtoby-oboity-ukrainskoe-pvo-nyt-foto> (dostęp: 29.01.2025)

⁵² Владислав Дем'яненко, *Росіяни використовують ..., op.cit.*

⁵³ Володимир Скоростецький, *Наші оператори ППО добре розпізнають типи ворожих цілей — полковник Юрій Ігнат*, 11 березня 2023, <https://armyinform.com.ua/2023/03/11/shho-rozzhene-vorozhu-aviacziyu-vid-ukrayinskyj-kordoniv/> (dostęp: 29.01.2025).

MiG-31, zwodnicze systemy rakietowe S-300, a nawet całe wyskakujące stacje radarowe. Rosja robiła to od dawna, nawet przed wojną w Ukrainie⁵⁰.

Fałszywe cele powietrzne symulują rakiety bojowe, samoloty, bezzałogowe statki powietrzne itp. i mają na celu zdezorientowanie i/lub przeciążenie wrogich systemów obrony powietrznej. Nazywane są także pociskami atrapowymi, pociskami pozorowanymi⁵¹. Przykładami fałszywych celów, które można wykorzystać, są m.in. szkoleniowe cele powietrzne⁵², balony⁵³, przestarzałe rakiety i wiele innych. Cele powietrzne można symulować bez wystrzeliwania obiektów fizycznych: sprzęt do walki elektronicznej (EW) może generować sygnały symulujące obecność celu⁵⁴.

Większość międzykontynentalnych balistycznych pocisków wykorzystuje atrapy głowic bojowych, które oddzielają się od rakiety nośnej w tym samym czasie co główne głowice jądrowe, co zmniejsza prawdopodobieństwo, że systemy obrony przeciwrakietowej trafią w właściwy cel⁵⁵.

Samoloty bojowe i śmigłowce są często wyposażone w fałszywe cele termiczne, które są następnie namierzane za pomocą pocisków kierowanych termicznie i reflektorów dipolowych, zniekształcających sygnaturę radarową samolotu. Wykorzystywane są również niektóre rakiety balistyczne: np. podczas rosyjskiej inwazji w Ukrainę (od 2022 r.) zauważono urządzenia 9B899, które znajdowały się w rakietach Iskander i miały na celu zakłócanie pracy ukraińskich systemów obrony powietrznej⁵⁶.

Podczas ataków rakietowych na Ukrainę Rosja umieszcza na niebie fałszywe cele. Są one wykorzystywane przez wroga w celu wyczerpania systemu obrony powietrznej i odwrócenia uwagi. Ponadto im więcej pocisków zostanie wystrzelonych, tym większe prawdopodobieństwo, że przynajmniej jeden z nich dotrze do celu. Fałszywe cele tworzone są również za pomocą urządzeń walki radioelektronicznej, które mogą być naziemne lub wbudowane w samoloty. One wytwarzają impulsy elektromagnetyczne, które symulują obecność celów w powietrzu i są widoczne na radarach. Armia rosyjska wykorzystuje walkę elektroniczną przede wszystkim w celu dezorientacji ukraińskiej obrony powietrznej. Jednocześnie z tworzeniem fałszywych celów okupanci często wystrzeliwiają rakiety w stronę Ukrainy⁵⁷.

W 2005 roku Federacja Rosyjska przyjęła głęboką modyfikację pocisku X-555, który jest w stanie przenosić ładunek niejądrowy i był używany również do bombardowania ukraińskich miast. Jednak pod koniec 2022 roku okupanci zaczęli ostrzeliwać Ukrainę starymi X-55. Ładunek jądrowy w nich zastąpiono symulatorami – dużymi “puszkami” o podobnej wadze. Po raz pierwszy taki “fałszywy pocisk” został zestrzelony 17 listopada 2022 r. w pobliżu Kijowa. Następnie wrak X-55 odnaleziono w obwodach Lwowskim, Iwano-frankowskim i Kijowskim⁵⁸.

Ostatnio Rosjanie poszukują nowej taktyki ataku rakietowego, która umożliwiłaby im przełamanie ukraińskiej obrony powietrznej. Istnieją dwa typy fałszywych celów:

- pociski bez głowicy bojowej – ich zadaniem jest bycie widocznym dla radarów i odwracanie uwagi obrony przeciwlotniczej;
- wynik działania urządzeń walki radioelektronicznej, naziemnych lub wbudowanych w statki powietrzne
- wytwarzają one impulsy elektromagnetyczne, które symulują obecność celów w powietrzu⁵⁹.

Coraz częściej zdarzają się przypadki wykorzystywania przez Rosjan tanich bezzałogowych statków powietrznych, w szczególności “Gerberów”, które są produkowane przez wroga w trzech wersjach: drona rozpoznania elektronicznego, kamikaze lub fałszywego celu⁶⁰, które wykonane są z tworzywa piankowego. Innym rodzajem fałszywych bezzałogowych statków powietrznych są drony ze sklejki “Parodia”, które dzięki soczewce Luneberg na ekranach radarów wyglądają jak “Shahedy”. Elektronika w obu produktach

⁵⁴ Владислав Бурда, *Що таке фальш-цілі і як ними намагаються обдурити українську ППО. Розповідаємо про нову тактику росіян*, 14 березня 2023, <https://chas.news/current/scho-take-falsh-tsili-i-yak-nimi-namagayutsya-obduriti-ukrainsku-ppo> (dostęp: 29.01.2025)

⁵⁵ *Decoy*, <https://www.britannica.com/technology/decoy> (dostęp: 29.01.2025); *Fact Sheet: An Introduction to Ballistic Missile Defense*, <https://armscontrolcenter.org/wp-content/uploads/2017/05/An-Introduction-to-Ballistic-Missile-Defense-Fact-Sheet-1.pdf> (dostęp: 29.01.2025)

⁵⁶ У Харкові після обстрілу ..., *op.cit.*; ЗС РФ використовує незвичайні ..., *op.cit.*

⁵⁷ Карина Бондаренко, *Ракетні обстріли України: що таке фальш-цілі, РЕБ і як Росія намагається обдурити ними нашу ППО*, 18.06.2023, <https://tsn.ua/ato/raketni-obstrili-ukrayini-scho-take-falsh-cili-reb-i-yak-rosiya-namagayetsya-obduriti-nimi-nashu-ppo-2349100.html> (dostęp: 30.01.2025)

⁵⁸ Владислав Бурда, *Що таке фальш-цілі* ..., *op.cit.*

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Дмитро Дубенський, *“Шахедів” стали збивати менше? З’ясувалось, чому російські дрони раптово зникають з радарів*, 12 жовтня 2024, <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-10-11/5875367-shakhediv-stali-zbivati-menshe-zyasuvalos-chomu-rosiyski-droni-raptovo-znikayut-z-radariv> (dostęp: 30.01.2025)

⁶¹ Олександр Флоранський, *Створюють коридори для “Шахедів”: ЗС РФ запускають близько 50% фальш-цілей для ППО України*, 11 листопада 2024, <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/677950-vs-rf-zapuskayut-okolo-50-falsh-celey-vmeste-s-shahedami-defense-express-foto> (dostęp: 30.01.2025).

jest generalnie podobna: wykorzystano w nich wyłącznie komponenty dostępne na rynku cywilnym. Liczba takich fałszywych celów w jednym masowym odpaleniu “Shahedów” może sięgać 50%, według danych Sił Powietrznych Ukrainy. Jednocześnie należy dodać, że Federacja Rosyjska stosuje specjalną taktykę, w której fałszywe cele mają nie tylko odwracać uwagę środków obrony powietrznej, ale także tworzyć prawdziwe “korytarze” w szeregach ukraińskiej obrony powietrznej. Rzeczywista skuteczność takich środków jest znacznie niższa, niż Moskwa mogła oczekiwać⁶¹.

Wojna w Ukrainie pokazała, że odpowiednio wykonane i zastosowane systemy pozoracji i oszustwa wojskowego (makiety, wabiki i elektroniczne przynęty) mogą drastycznie zmniejszyć straty sił własnych.

Zakończenie. Dmuchane, drewniane czy nawet płócienn atrapy są stosowane od dziesięcioleci. Szczególnie spopularyzowały się wraz ze wzrostem zagrożenia ze strony lotnictwa i rozpoznania powietrznego. Podczas II wojny światowej w Wielkiej Brytanii użyto atrap czołgów i ciężarówek m. in. po to, aby zmylić Niemców podczas lądowania w Normandii. Również Rosjanie stosowali np. fałszywe lotniska z atrapami samolotów aby zmylić Luftwaffe. Dziś sami dają się wciągnąć w strzelanie do dmuchanych czy drewnianych HIMARSów⁶².

Zarówno Ukraina, jak i Rosja wystawiają na polu bitwy wabiki, licząc na to, że ściągną na siebie ogień, zmarnują amunicję wroga i być może ujawnią pozycje wroga. To jest część funkcji tych wabików – dezorientacja i oszukiwanie wroga, co może skłonić go do namierzenia i zniszczenia podróbki. Ogólnie rzecz biorąc, te taktyki nie są niczym nowym. Używanie wabików na wojnie sięga tysięcy lat wstecz i obejmuje wiele konfliktów. Ale w dniu dzisiejszym, nowym wyzwaniem jest tworzenie inteligentniejszych, bardziej wyrafinowanych wabików i traktowanie ich jak prawdziwych.

Rosjanie dość łatwo nabierają się na atrapy sprzętu. Przyczyną tego może być przede wszystkim słabe wyszkolenie operatorów bezzałogowców, ale także niski poziom techniczny używanego przez nich sprzętu. Dmuchane pojazdy są na tyle zaawansowane, że posiadają instalacje grzewcze, symulujące rozgrzany silnik czy elementy podwozia, dzięki czemu mogą też zmylić termowizyjne systemy obserwacyjne i naprowadzania.

Co ciekawe, Rosjanie, którzy dają się nabierać na ukraińskie dmuchane czy drewniane wyrzutnie, czołgi czy sprzęt artyleryjski, sami mają dość rozbudowane jednostki pozoracyjne, szkolone w realistycznym rozmieszczaniu gumowych czołgów. Przyczyną powszechnego jak się wydaje atakowania fałszywych celów jest słabe wyszkolenie operatorów bezzałogowców i amunicji krążącej, ale też potrzeba osiągnięcia sukcesów. Wpływ z pewnością ma również niski poziom techniczny używanego przez Rosjan sprzętu. Zastosowanie choćby termowizji znacznie zmniejsza skuteczność atrapy, jakie trafiają do Ukrainy z Czech, choć również w tym zakresie są one zdolne do symulacji⁶³.

Jedna z ukraińskich firm, produkujących wysokiej jakości atrapy haubic, stacji radarowych i moździerzy uważa, że przeciętne repliki nie są już wystarczające i na przykład czołgi-przynęty należy przykryć siatkami i otoczyć okopami, aby sprawiały wrażenie prawdziwych. Biorąc pod uwagę coraz powszechniejsze wykorzystanie technologii dronów i czujników, Ukraina i Rosja będą musiały mądrzej wykorzystywać swoje wabiki, uważniej przyglądając się jednocześnie swoim wrogom.

Wojna Rosji w Ukrainie wywołała wzrost popytu na broń i pojazdy. Ale wojna doprowadziła także do wzrostu popytu na nadmuchiwane pojazdy-wabiki i broń, które mogą przyczynić się do wysiłku wojennego, oszukując siły wroga. Sztuką jest oszukać kamery termowizyjne i radary, aby uwierzyły, że namierzyły cenny cel i użyć drogich pocisków, aby go zniszczyć.

Dokładne dane na temat tego, jak działają Ukraińcy, by zmylić Rosjan, oczywiście nie są znane. Jednak skuteczność ich “maskirowki” pokazała, że działania mylące są niezbędne, szczególnie gdy naprzeciwko staną rosyjskie systemy uzbrojenia, dodatkowo wykorzystywane na rosyjski sposób. Makiety 2D pozwalają na tworzenie obrazów “poziomych” (wprowadzających w błąd przede wszystkim systemy rozpoznania kosmicznego i lotniczego dalekiego zasięgu) oraz obrazów “pionowych” (mających mylić żołnierzy zwiadu, załogi pojazdów bojowych, operatorów takiego uzbrojenia jak przeciwpancerne pociski kierowane oraz naziemne systemy rozpoznania optoelektronicznego).

Nie ulega wątpliwości, że rosyjskie bezzałogowce i amunicja krążąca często biorą na cel atrapy i wabiki, a nie prawdziwy sprzęt wojskowy ukraińskiej armii. Dość powszechnie stosowane są tego typu środki

⁶² Juliusz Sabak, *Tajemnica rosyjskich ...*, op.cit.

⁶³ Ibidem.

pozoracyjne, które wraz z coraz lepszym maskowaniem prawdziwego sprzętu pozwalają nie tylko uniknąć zniszczenia, ale również zmylić przeciwnika co do miejsca rozmieszczenia i koncentracji sprzętu, czyli również kierunków działań. Ukraińcy szybko nauczyli się nie tylko kryć, ale również prowokować przeciwnika do ataku. Szeroko stosują również pozorację ramach walki radioelektronicznej, utrudniając Rosjanom odróżnienie prawdziwych radarów czy stanowisk łączności od fałszywych.

REFERENCES

- Barbier Mary Katherine, *D-Day Deception: Operation Fortitude and the Normandy Invasion*. Mechanicsburg, PA: Stackpole, 2007. (in English)
- Bell Melissa, Tarasova Daria Martina, Bairin Pierre, *True to life but without the price tag: The decoy weapons Ukraine wants Russia to destroy*, September 12, 2023, Last accessed: 17.01.2025, <https://edition.cnn.com/2023/09/11/world/ukraine-russia-decoy-weapons-intl/index.html> (in English)
- Beyer Rick, Sayles Elizabeth, *The Ghost Army of World War II: How One Top-Secret Unit Deceived the Enemy with Inflatable Tanks, Sound Effects, and Other Audacious Fakery*. Princeton Architectural Press 2015. (in English)
- Caddell Joseph W., *Deception 101 – Primer on deception*, 2004, Last accessed: 14.01.2025, <https://irp.fas.org/eprint/deception.pdf> (in English)
- Bondarenko Karyna, *Raketni obstrily Ukrainy: shcho take falsh-tsili, REB i yak Rosiia namahaietsia obduryty nymy nashu PPO*, 18.06.2023, Last accessed: 30.01.2025, <https://tsn.ua/ato/raketni-obstrili-ukrayini-scho-take-falsh-cili-reb-i-yak-rosiya-namagayetsya-obduriti-nimi-nashu-ppo-2349100.html> (in Ukrainian).
- Burda Vladyslav, *Shcho take falsh-tsili i yak nymy namahaietsia obduryty ukrainsku PPO. Rozpovidaemo pro novu taktyku rosiian*, 14 bereznia 2023, Last accessed: 29.01.2025, <https://chas.news/current/scho-take-falsh-tsili-i-yak-nimi-namagayutsya-obduriti-ukrainsku-ppo> (in Ukrainian).
- Czeska firma produkuje dmuchane atrapy wozów bojowych dla Ukrainy, żeby Rosjanie tracili jeszcze więcej amunicji*, 23.02.2023, Last accessed: 29.01.2025, <https://www.donald.pl/artykuly/fde9khF5/czeska-firma-produkuje-dmucha-ne-atrapy-wozow-bojowych-dla-ukrainy-zeby-rosjanie-tracili-jeszcze-wiecej-amunicji> (in Polish)
- Decoy*, Last accessed: 29.01.2025, <https://www.britannica.com/technology/decoy> (in English)
- Fact Sheet: An Introduction to Ballistic Missile Defense*, Last accessed: 29.01.2025, <https://armscontrolcenter.org/wp-content/uploads/2017/05/An-Introduction-to-Ballistic-Missile-Defense-Fact-Sheet-1.pdf> (in English)
- Delmer Sefton, *Black Boomerang*, New York, Viking Press 1962. (in English)
- Demianenko Vladyslav, *Rosiiany vykorystovuiut povitriani misheni E95M u viini z Ukrainoiu*, 18 Travnia 2022, Last accessed: 20.01.2025, <https://armyinform.com.ua/2022/05/18/rosiiany-vykorystovuyut-povitryani-misheni-e95m-u-vijni-z-ukrayinoyu/> (in Ukrainian).
- Dunnigan James F., No Albert A., *Victory and Deceit: Deception and Trickery at War*. San Jose, CA: Writers Club Press, 2001. (in English)
- Dubenskyi Dmytro, *“Shakhediv” staly zbyvaty menshe? Ziasuvalos, chomu rosiiski drony raptovo znykaiut z radariv*, 12 zhovtnia 2024, Last accessed: 30.01.2025, <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-10-11/5875367-shakhediv-stali-zbivati-menshe-zyasuvalos-chomu-rosiyski-droni-raptovo-znikayut-z-radariv> (in Ukrainian).
- Dura Maksymilian, *Pozoracja i jej rola w walce z amunicją i dronami*, 04.07.2023, Last accessed: 30.01.2025, <https://defence24.pl/sily-zbrojne/pozoracja-i-jej-rola-w-walce-z-amunicja-krazaca-i-dronami> (in Polish)
- Ermak Dmitrii, *“Meropriiatiia takticheskoi maskirovki”*. *Armeiskii sbornik* 4, 2014. (in Russian)
- Floranskyi Oleksandr, *Stvoriuiut korydory dlia “Shakhediv”: ZS RF zapuskaiut blyzko 50% falsh-tsilei dlia PPO Ukrainy*, 11 lystopada 2024, Last accessed: 30.01.2025, <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/677950-vs-rf-zapuskayut-okolo-50-falsh-celey-vmeste-s-shahedami-defense-express-foto> (in Ukrainian).
- Fox Fred, *23rd Activation*, Last accessed: 12.01.2025, <https://ghostarmy.org/thearchive/23rd-activation/> (in English)
- Fox Fred, *23rd Headquarters Special Troops, 23rd Overview*, Last accessed: 12.01.2025, <https://ghostarmy.org/about/history/23rd-Headquarters-Special-Troops/> (in English)
- Fox Fred, *23rd Organization*, Last accessed: 12.01.2025, <https://ghostarmy.org/thearchive/23rd-organization/> (in English)
- Fox Fred, *Official history of the 23rd Headquarters Special Troops*, Last accessed: 12.01.2025, <https://ghostarmy.org/thearchive/Official-History-of-the-23rd/intro/> (in English)
- Garber Megan, *Ghost Army: The Inflatable Tanks That Fooled Hitler*. The Allies saved thousands of lives by embracing the artistry of war. 22.05.2013, Last accessed: 14.01.2025, <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2013/05/ghost-army-the-inflatable-tanks-that-fooled-hitler/276137/> (in English)
- Gawne Jonathan, *Ghosts of the ETO: American tactical deception units in the European theatre, 1944–1945*. Havertown, PA: Casemate 2002. (in English)
- Ghost Army*, Last accessed: 14.01.2025, https://military-history.fandom.com/wiki/Ghost_Army (in English)
- Glantz David, *Soviet Military Deception in the Second World War*. London: Routledge, 1989. (in English)

- Gormly Kellie B., *How the Ghost Army of WWII Used Art to Deceive the Nazis*, July 5, 2022, Last accessed: 17.01.2025, <https://www.smithsonianmag.com/history/how-the-ghost-army-of-wwii-used-art-to-deceive-the-nazis-180980336/> (in English).
- Handel Michael I., *Masters of War: Classical Strategic Thought (3rd rev. and expanded ed.)*. Routledge. London 2006. (in English)
- Holt Thaddeus, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War (1. udg. ed.)*. Weidenfeld & Nicolson. London 2004. (in English)
- Holt Thaddeus, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War*. London: Weidenfeld and Nicolson, 2004. (in English)
- How Dummy Heads Were Used as Sniper Decoys in World War I*, February 5, 2022, February 5, 2022, Last accessed: 29.01.2025, [https://www.theinfographicsshow.com/how-dummy-heads-were-used-as-sniper-decoys-in-world-war-1/\(in English\)](https://www.theinfographicsshow.com/how-dummy-heads-were-used-as-sniper-decoys-in-world-war-1/(in%20English)).
- Hudson John, *Ukraine lures Russian missiles with decoys of U.S. rocket system*, August 30, 2022, Last accessed: 17.01.2025, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/30/ukraine-russia-himars-decoy-artillery/> (in English)
- Hutchinson William, *The Influence of Maskirovka on Contemporary Western Deception Theory*. 3rd European Conference on Information Warfare and Security, University of London, UK 28-29 June 2004, (eds.) Andy Jones, Dan Remenyi, Last accessed: 29.01.2025, https://www.researchgate.net/profile/Dmitry-Melnikov/publication/288280730_Masquerade_Attacks_and_the_process_of_their_detection/links/5c3b7a64299bf12be3c523fd/Masquerade-Attacks-and-the-process-of-their-detection.pdf#page=177 (in English).
- Kneece Jack, *Ghost army of World War II. Gretna: Pelican Publishing 2001. (in English)*
- Larson Caleb, *Wojna w Ukrainie i dżuga tradycja strategicznych oszustw*, 04.09.2022, Last accessed: 29.01.2025, <https://www.dw.com/pl/wojna-w-ukrainie-i-d%C5%82uga-tradycja-strategicznych-oszustw/a-63011963> (in Polish)
- Latimer Jon, *Deception in War*. Overlook Press. New York 2001. (in English)
- Latimer Jon, *Deception in War: The Art of the Bluff, the Value of Deceit, and the Most Thrilling Episodes of Cunning in Military History, from the Trojan Horse to the Gulf War*. New York: Woodstock, 2001. (in English)
- Lewis David, *The 23rd Headquarters Special Troops: The Phantom Menace*. Mar 30, 2011, Last accessed: 14.03.2025, <https://www.mentalfloss.com/article/27372/23rd-headquarters-special-troops-phantom-menace> (in English)
- Lloyd Mark, *The Art of Military Deception*, London: Pen and Sword, 1999. (in English)
- Matoga Jan, *W co Rosjanie wystrzelili? kosztowna amunicja? W atrapy z drewna*, 30 sierpnia 2022, Last accessed: 30.01.2025, <https://depesza.fm/w-co-rosjanie-wystrzelili-ukraincy-kosztowna-amunicja-w-atrapach-z-drewna-1661885717> (in Polish).
- Military Deception and Strategic Surprise*, (eds.) John Gooch and Amos Perlmutter, eds., London: Routledge, 2007. (in English)
- Panella Chris, *A 'decoy arms race' is playing out in Ukraine, where deception is getting harder and troops have to treat fakes like they're real to fool the enemy*, Oct. 2, 2023, Last accessed: 30.01.2025, <https://www.businessinsider.com/decoy-arms-race-playing-out-ukraine-harder-fake-tanks-weapons-2023-10?IR=T> (in English)
- Pickrell Ryan, *Russia built fake trenches along the front lines to lure Ukrainian soldiers into deadly explosive traps, researchers found*, July 21, 2023, Last accessed: 20.01.2025, <https://www.businessinsider.com/russia-built-fake-explosive-trench-traps-to-lure-ukrainian-troops-2023-7?r=US&IR=T> (in English)
- Piech Wiktor, *Ukraińcy wykorzystują manekiny do aćciągnięcia ostrzału snajperskiego*, 14 marca 2023, Last accessed: 29.01.2025, <https://geekweek.interia.pl/militaria/news-ukraincy-wykorzystuja-manekiny-do-sciagniecia-ostrzalu-snajp,nId,6654216> (in Polish).
- Practise to Deceive: Learning Curves of Military Deception Planners*, (ed.) Whaley Barton. Annapolis, MD: Naval Institute Press, 2016. (in English)
- Sabak Juliusz, *Tajemnica rosyjskich "sukcesów" w niszczeniu HIMARSów [KOMENTARZ]*, 23.02.2023, Last accessed: 29.01.2025, <https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/tajemnica-rosyjskich-sukcesow-w-niszczeniu-himarsow-komentarz> (in Polish)
- Skorostetskyi Volodymyr, *Nashi operatory PPO dobre rozpoznaui typy vorozhykh tsilei — polkovnyk Yurii Ihnat*, 11 Bereznia 2023, Last accessed: 29.01.2025, <https://armyinform.com.ua/2023/03/11/shho-rozzhene-vorozhu-aviacziyu-vid-ukrayinskyj-kordoniv/> (in Ukrainian).
- Smyczek Peter J., "Regulating the battlefield of the future: the legal limitations on the conduct of psychological operations under public international law", *Air Force Law Review* 57, 2005. (in English)
- Steinhauer Jillian, *The Artist-Filled Shadow Army of World War II*, May 20, 2013, Last accessed: 17.01.2025, <https://hyperallergic.com/71434/the-artist-filled-shadow-army-of-world-war-ii/> (in English)
- Ukraine is using fake rocket launchers made of wood to get Russia to waste its missiles on useless targets, report says*, Last accessed: 20.01.2025, <https://www.businessinsider.com/ukraine-using-fake-wooden-rocket-launchers-russia-waste-missiles-report-2022-8?r=US&IR=T> (in English)
- U Kharkovi pislia obstrilu vyviavly prystroi 9B899*, 18 Chervnia, 2022, Last accessed: 29.01.2025, <https://mil.in.ua/uk/news/u-kharkovi-pislya-obstrilu-vyyavyly-prystroji-9b899/> (in Ukrainian)

- Vautrinot Kyle B., *Red Star Resurgent: Soviet Deception Operations at Stalingrad, 1942-1943*, [in:] *Weaving the Tangled Web*, (ed.) Christopher M. Rein. Army University Press Fort Leavenworth, Kansas 2018. (in English)
- Wasilewska Aneta, *Media: Ukraińcy nabierają Rosjan. Pojawiały się atrapy HIMARS*, 30 sierpnia 2022, Last accessed: 29.01.2025, <https://wydarzenia.interia.pl/ukraina-rosja/news-media-ukraincy-nabieraja-rosjan-pojawily-sie-atrapy-himars,nId,6253196> (in Polish).
- Wasiuta Olga, Wasiuta Sergiusz, *Armia Duchów*, [w:] *Encyklopedia Bezpieczeństwa*, (red.) O. Wasiuta, S. Wasiuta. Tom 7, Wydawnictwo Libron. Kraków 2024. (in Polish)
- ZS RF wykorzystuje niezwyčajni rakety-obmanky, shchob omynuty ukrainsku PPO, NYT, 15 bereznia 2022, Last accessed: 29.01.2025, <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/509365-vs-rf-ispolzuet-neobychnye-rakety-obmanki-chtoby-oboyti-ukrainskoe-pvo-nyt-foto> (in Ukrainian).

METHODS OF USING MILITARY DECEPTION DURING THE SECOND WORLD WAR AND RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Olga WASIUTA

University of the Commission of National Education in Krakow,
Institute of Security and Informatics,
Department of International Security,
4 Ingarden Street, Krakow, Poland
olga.wasiuta@uken.krakow.pl
ORCID ID 0000-0003-0481-1567

Sergiusz WASIUTA

University of the Commission of National Education in Krakow,
Department of National Security,
4 Ingarden Street, Krakow, Poland
sergiusz.wasiuta@uken.krakow.pl
ORCID ID 0000-0003-3402-963X

In the article, the authors use selected examples to examine the use of military deception and disinformation during the Second World War and the Russian-Ukrainian War, emphasising the importance of such methods to victory. The authors describe various methods of deception – from hiding real objects and building fake ones, to spreading false messages and disabling radio equipment. It is stressed that both Ukraine and Russia have placed false targets on the battlefield in the hope of diverting fire, wasting enemy ammunition and possibly revealing enemy positions. However, today's new challenge is to create more sophisticated decoys that are perceived as real.

Keywords: military deception, disinformation, Ghost Army, strategic deception, operational deception, tactical deception, howitzer and tank dummies, inflatable or wooden launchers, decoy vehicles.